

Vähäaho Tiia

Taidekasvatus varhaisikäisen lapsen kasvun ja kehityksen tukena

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatuksen tutkinto-ohjelma
2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Taidekasvatus varhaisikäisen lapsen kasvun ja kehityksen tukena (Vähäaho Tiia)

Kandidaatintutkielma, 34 sivua

Tammikuu 2021

Tämä tutkielma on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkielman tavoitteena on kuvata, mitä taidekasvatus on ja kuinka sitä voidaan toteuttaa osana varhaiskasvatusta. Tutkielmassani syvennyn siihen, millä tavoin taidekasvatus tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Kokonaisvaltaisesta kasvusta ja kehityksestä nostan esiin erityisesti ilmaisun taidot ja niiden tukemisen taidekasvatuksen menetelmien avulla.

Tutkielma on suunnattu varhaiskasvatuksen henkilöstön tueksi. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstö ymmärtää laadukkaan, pedagogisesti suunnitellun, kokonaisvaltaisen ja laaja-alaisen oppimisen tavoitteet huomioivan taidekasvatuksen merkityksen lapsen kasvun, kehityksen ja itseilmaisun tukemisessa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja ja rohkaista lasta monimuotoiseen itseilmaisuun ja taiteen kokemiseen. Taidekasvatus on väylä lapsen oman ajattelun, luovuuden ja mielikuvituksen kehittymiseen. Taidekasvatuksella on myös vahva side lapsen monilukutaidon kehittymisen kanssa.

Tutkielmassani selvisi, että taidekasvatus tukee lapsen laaja-alaisen osaamisen ja monilukutaidon osaamisalueita. Taidekasvatuksella on merkittävä rooli kulttuurisen osaamisen, ilmaisun ja vuorovaikutustaitojen edistäjänä. Taidekasvatus vahvistaa myös lapsen roolia aktiivisena osallistujana ja vaikuttajana. Taidekasvatus rakentaa merkittäviä yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia. Taidekasvatus näkyy vahvana osana varhaiskasvatustyötä ohjaavissa virallisissa asiakirjoissa. On siis tärkeää, että varhaiskasvatuksen opettajat osaisivat hyödyntää taidekasvatuksen monipuolisia menetelmiä osana päiväkodin arkea. Varhaiskasvattajien on tärkeää yhdessä lapsiryhmän kanssa suunnitella, toteuttaa ja arvioida pedagogisia luovia prosesseja, ja osallistaa näihin myös aktiivisesti lasten huoltajia.

Avainsanat: *Taidekasvatus, ilmaisu, varhaiskasvatus, kulttuuri, laaja-alainen oppiminen, pedagogiikka, visuaalinen hahmottaminen, taiteellinen peruskokemus, kasvu, kehitys*

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Tutkielman toteutus	6
3	Taidekasvatus	8
	3.1 Taide ja kulttuuri	9
	3.2 Taidekasvatus ja laaja-alaisen oppimisen tavoitteet	11
	3.3 Taidekasvatus ja kulttuurinen moninaisuus	15
	3.4 Taidekasvatus ja osallisuus	16
4	Taidekasvatuksen monet muodot	17
	4.1 Kehollinen ilmaisu	17
	4.2 Kuvallinen ilmaisu	18
	4.3 Sanallinen ilmaisu	20
	4.4 Musiikillinen ilmaisu	21
5	Taidekasvatus varhaiskasvatussuunnitelmassa ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa	23
6	Taidekasvatus lapsen kokonaisvaltaisena oppimisen tukena	25
	6.2. Taidekasvatus ja monilukutaito	25
8	Yhteenveto ja pohdinta	29
	Lähteet	31

1 Johdanto

Valitsin kandidaatin tutkielmani aiheeksi lapsen kasvun ja kehityksen tarkastelemisen taidekasvatuksen näkökulmasta. Aihe on itselleni henkilökohtaisesti merkityksellinen: olen harrastanut kuvataiteita lapsuudesta asti ja taide sen monissa eri muodoissa on ollut aina vahvasti läsnä elämässäni. Varhaiskasvatuksen opettajan opinnoissani olen huomannut kiinnostukseni suuntautuneen taidekasvatuksen osa-alueisiin, ja tätä kautta valitsin kandidaatin työssäni hyvin luontevasti taidekasvatuksen syvemmän tarkastelun. Olen kokenut taidekasvatuksen vahvaksi osaksi omaa varhaiskasvatuksen opettajan identiteettiäni, ja tutkielmani kautta oli mielenkiintoista perehtyä erityisesti varhaiskasvatusta ohjaavien virallisten asiakirjojen ja sieltä esiin nouseviin ajatuksiin taidekasvatuksen tavoitteista ja toteuttamisesta.

Vuoden 2018 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvatusalan ammattilaisia veloitetaan tukemaan ja rohkaisemaan lasta monipuoliseen itsensä ilmaisemiseen edistämällä lasten vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja sekä kulttuurillista osaamista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 25.). Tietämys taidekasvatuksen hyödyistä ja lasten itseilmaisun vahvistamisesta on ajan myötä huomattavasti lisääntynyt, ja taidekasvatuksen sekä lasten itseilmaisun ja minäkuvan vahvistamisen teemat ovat olleet erityisesti viime vuosina vahvasti läsnä. Myös Seirala peräänkuuluttaa julkaisussaan Eläköön taidekasvatus! (2012) taito- ja taideaineiden sekä taidekasvatuksen tärkeyttä ja toteaa niiden positiivisten vaikutusten olevan toistuvasti esillä lukuisissa tutkimuksissa, strategioissa, selvityksissä ja puheenvuoroissa: kulttuuri edistää ihmisten hyvinvointia (Seirala, 2012, s. 4).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvatusalan ammattilaisia veloitetaan rohkaisemaan lapsia monimuotoiseen itseilmaisuun ja taiteen kokemiseen. Myös Suomessa vuodesta 1991 lainvoimaiseksi asetettu lasten oikeuksien sopimus on tunnustanut lasten oikeuden taiteen ja kulttuurin kokemiseen sekä vapaaseen itsensä ja omien mielipiteidensä ilmaisemiseen. Ruokonen, Rusanen ja Välimäki puoltavat taidekasvatuksen merkitystä osana lapsen ajattelun taitojen, mielikuvituksen ja luovuuden kehittymistä. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki, 2009, s. 6). Lasten itseilmaisun monet muodot korostuvat nykypäivänä myös sosiaalisen median alustoilla. Lasten ja nuorten itseilmaisuus on saanut täysin uudenlaisen

muodon digitalisaation myötä. Seiralan mukaan teknologiasta on paljon hyötyä oppimisympäristöjen laajentamisen ja kehittämisen näkökulmasta (Seirala, 2012, s. 30).

Tutkielmassani kartoitan ja kuvailen taidekasvatuksen vaikutuksia lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Olen henkilökohtaisesti, niin omilla harjoittelujaksollani kuin työskennellessäni erilaisissa ympäristöissä kasvattajien ja lasten parissa, huomannut sen, kuinka kasvatusalan ammattilaiset ja päiväkotien henkilöstöt tulevat usein ikään kuin tiedostamattaan rajanneeksi lasten mahdollisuuksia vapaaseen itseilmaisuuksiin erilaisissa taiteeseen painottuneissa ohjatuissa tuokioissa. Omaan kokemukseeni pohjaten, aikuiset ottavat usein turhankin herkästi ohjat omiin käsiinsä, ja tuottavat lapsiryhmän askartelua, maalauksia ja muita taiteellisten tuokioiden teoksia vahvasti “lasten puolesta”. Lapselle saatetaan esimerkiksi antaa askartelua varten valmiiksi materiaalit, joiden värejä ja tyyliä hän ei ole itse saanut valita, tai lasta ohjataan laittamaan maalia, värikynää, liimaa ja glitteriä sellaisiin kohtiin omaa teosta, joihin hän ei olisi alunperin itse suunnitellut niitä käyttävänsä. Olen omakohtaisesti laittanut usein myös merkille, kuinka lapsille annetaan usein myös hyvin tiukkoja malleja siitä, millaiselta valmiin askartelun tai maalauksen tulisi näyttää, ja näin lapsen valinnanvapaudelle ei jää taiteellisissa tuokioissa välttämättä liemmin tilaa.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on todennut vuoden 2020 arviointitutkimuksessaan, että taidekasvatuksen roolia varhaiskasvatuksessa tulisi voimakkaasti vahvistaa. Karvin toteuttamassa tutkimuksessa todetaan, että päiväkotien toimintakulttuuria tulisi edistää siten, että se tukisi paremmin taidetta ja kulttuuria: päiväkodin siivouksen, päivän organisoinnin, osallisuuden kapean tulkinnan ja lasten vaihtelevien läsnäoloaikojen ei tulisi vaikuttaa laadukkaan taide- ja kulttuurikasvatuksen toteutumiseen (Repo ym., 2020, s. 23).

Tutkielmassani osoitan, kuinka pedagogisesti toteutettu taidekasvatus toimii väylänä lapsen osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen, ja kuinka taidekasvatuksen menetelmien avulla voidaan vahvistaa lapsen itseilmaisun taitoja. Tutkielmani käsittelee laajasti taidekasvatuksen hyötyvaikutuksia lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen tukemisessa.

2 Tutkielman toteutus

Tutkielmassani on kyse aineistolähtöisestä analyysistä. Rakennan oman näkemykseni jo olemassa olevaa tutkimusta hyödyntäen tutkimuskysymykseni rajaamasta aihealueesta. Tutkielmani metodina on kirjallisuuskatsaus. Eskola ja Suoranta toteavat aineistolähtöisen analyysin olevan erityisen hyvä tutkimusmetodi erityisesti silloin, kun valitusta ilmiöstä tarvitaan perustietoa (Eskola & Suoranta, 1998) .

Tutkielmassani tarkastelen tutkimusten, selvitysten ja raporttien kautta sitä, millä tavoin taidekasvatus tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä ja kuinka taidekasvatus ilmenee varhaiskasvatuksessa. Tutkielmani käsittää varhaisikäiset lapset.

Tutkielmassani avaatan taidekasvatuksen käsitettä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman- ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin pohjaten ja tarkastelen taidekasvatuksen roolia kyseisissä asiakirjoissa. Hyödynnän taidekasvatuksen käsitteen tarkastelussa laaja-alaisen osaamisen, moninaisuuden ja osallisuuden käsitteitä. Pohdin, kuinka taidekasvatus näyttäytyy näissä asiakirjoissa lasta tukevinä kokonaisvaltaisina toimina lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen polulla. Tarkastelen taidekasvatuksen ja lapsen kasvun ja kehityksen välistä kytköstä ja pohdin, miten taidekasvatus voi toimia lapsen itseilmaisun vahvistavana tekijänä. Pohdin taidekasvatuksen merkitystä lapsen monilukutaidon kehittymisen tukemisessa, ja nostan esiin tapoja joilla käsitteet kulkevat rinta rinnan, tukien toistensa sisältöalueiden tavoitteita varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Päätän työni pohdinta-osioon, jossa tarkastelen tutkimustyöni johtopäätöksiä ja tutkimukseni kokonaisuutta.

Tutkielmassa on huomioitu tutkimuksen tekemisen eettiset periaatteet. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka toteavat luotettavuuden arvioinnin olevan keskeinen osa tieteellisen tutkimuksen toteutusta: tutkimuksen toteuttamista koskee tietyt normit ja arvot, joihin tutkimuksen tulee pyrkiä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, s. 23). Nämä normit ja arvot rakentavat tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Nieminen kuvaa tieteellisen objektiivisuuden käsitettä tieteelliseksi toiminnaksi, johon yksilön henkilökohtaiset arvositoumukset, näkökulmat, ajatukset ja intressit eivät vaikuta yksilön tuottaman tutkimuksen tieteellisiin menetelmiin, väittämiin ja tuloksiin. Niemisen mukaan tämä kuvaa objektiivisuutta henkilökohtaisten vinoumien torjujana (Nieminen, 2019, s. 5-6).

Tutkimuskysymykseni on: Millä tavoin lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan taidekasvatuksen keinoin varhaiskasvatuksessa?

3. Taidekasvatus

Tutkielmani pohjana on taidekasvatus. Ruokosen mukaan taidekasvatuksella tarkoitetaan oppimisen ja opettamisen alaa, jossa keskitytään erilaisiin taiteen ilmiöihin (Ruokonen, 2020, s.10-11). Varhaiskasvatustyötä ohjaavissa opetushallituksen laatimissa virallisissa asiakirjoissa puhutaan myös taidekasvatuksen merkityksestä osana varhaiskasvatuksen toimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa taidekasvatus määritellään lapsen ilmaisua ja tutkivaa oppimista tukevana toimintana, jota tulee toteuttaa sekä spontaanisti että etukäteen suunnitellusti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 43). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa painotetaan taidekasvatuksen roolia ilmaisun perustaitojen sekä lasten luovien prosessien edistäjänä (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, s. 30-32).

Taiteet tukevat lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti: ne vahvistavat lapsen kykyä itsensä ilmaisemiseen, oman kulttuuri-identiteettinsä tunnistamiseen ja rakentamiseen, ryhmässä toimimiseen ja toisten huomioon ottamiseen, kielelliseen ilmaisuun, luovaan toimintaan, leikkiin ja tunteiden tunnistamiseen. Taidekasvatuksella on positiiviset vaikutukset elämää rikastuttavana, iloa ja mielihyvää tuottavana tekijänä. YK:n lasten oikeuksien sopimus (1989) painottaa, että jokaisella lapsella on oikeus taiteen ja kulttuurin kokemiseen. Varhaiskasvatuksen taidekasvatus on yksi muoto näiden kokemusten mahdollistumiseen. Päiväkotien toteuttama taide- ja kulttuurikasvatus takaa jokaiselle lapselle tasavertaiset mahdollisuudet taiteesta ja kulttuurista osalliseksi tulemiseen.

Tutkielmassani taiteen käsitteeseen sisältyy kaksi- ja kolmiulotteinen kuvataide ja niiden tuottamisen tavat, media, arkkitehtuuri sekä visuaaliset viestit: Rusanen & kollegojen mukaan voidaan siis puhua laajemmin visuaalisesta kulttuurista (Rusanen ym., 2014, s. 12). Keskityn tutkielmassa varhaisikäisiin lapsiin ja heidän taiteellisiin prosesseihin, sekä toteutetun taidekasvatuksen voimaannuttaviin puoliin varhaiskasvatusympäristöissä. Varhaisikäisillä lapsilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa 1-6- vuotiaita lapsia.

Anttilan mukaan taide on monimerkityksinen ja avoin inhimillisen elämän ilmiö, joka rakentaa vaihtoehtoisia näkökulmia maailman ja inhimillisten kokemusten tulkintaan. Anttilan mukaan taiteen tehtävä on täydentää, haastaa ja kyseenalaistaa olemassa olevaa tietoa ja käsityksiä todellisuudesta (Anttila, 2011, s. 5.) Heikkinen, Juvonen, Mäkitalo-Siegl, Nygren

ja Tossavainen toteavat, että taiteen tekemiseen liittyy aina sekä pragmaattinen että esteettinen ja nautinnollinen puoli (Heikkinen, Juvonen, Mäkitalo-Sielg, Nygren, Tossavainen, 2016, s. 44.) Taiteen yhtenä tehtävänä voidaankin siis nähdä ilon, elämyksellisyyden ja esteettisen mielihyvän luominen.

Taide ja taiteen kokeminen on varsin subjektiivinen asia, ja jokainen tulkitsee ja kokee taidetta eri tavoilla. On tärkeää ymmärtää, että taiteessa meillä kaikilla on oma taidekasityksemme: olemme oppineet pitämään tietynlaista taidetta taiteena oman henkilökohtaisen päättelyn, taideteorioiden tai omaksuttujen käsitystemme kautta. Taiteessa ei tunneta oikeaa tai väärää. Näin ollen taiteen määrittely on tehtävänä hyvin haastava, eikä kaiken kattavaa määritelmää ole pystytty käsitteelle muodostamaan. Tässä tutkielmassa taiteen käsitteen voi ymmärtää laajasti visuaalisena kulttuurina. Rusasen & kollegojen mukaan visuaaliseen kulttuuriin kuuluu paitsi kaksi- ja kolmiulotteisen kuvataiteellisen tuottamisen tavat, myös arkkitehtuuri ja media sekä kaikki visuaaliset viestit. (Rusanen ym., 2014, 12.) Tutkielmassani keskeisessä asemassa ovat luonnollisesti nimenomaan lasten kokema ja tuottama taide, lasten taiteelliset prosessit, niistä syntyvät työt sekä lasten tulkinnat taiteesta.

3.1 Taide ja kulttuuri

Taidekasvatuksesta puhuttaessa on tärkeää tarttua kulttuurin ja taiteen käsitteisiin ja niiden sidonnaisuuteen. Taidekasvatuksella on vahva kulttuurinen ja sivistyksellinen tehtävä, sillä taide on kautta aikojen muodostanut vahvan osan kulttuurien piirteiden ilmentämisessä. Ruokosen mukaan taidekasvatuksen kautta rakennetaan minun ja meidän yhteisöä, jossa ovat läsnä monikulttuurisuus ja moninaisen maailman sensitiivinen kohtaaminen. (Ruokonen, 2020, s. 6-7). Taide on tärkeä kulttuurin välittäjä, ja sen kautta siirrämme kulttuuriperintöä tuleville sukupolville ja omaksumme palasia omasta kulttuurihistoriastamme.

Taiteella ja kulttuurilla on iso vaikutus ihmisten elämään. Mustalahti toteaa taiteessa ja kulttuurissa olevan kysymys luovuudesta, jonka kautta ihmiset voivat ilmaista itseään (Mustalahti, 2006, s. 33) Seiralan (2012) mukaan taidekasvatuksessa on kyse yksilön kulttuurisen kompetenssin vahvistamisesta. Seirala kuvaa kulttuurista kompetenssia kykynä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria, toimia vuorovaikutuksessa eri kulttuurien välillä ja

ymmärtää erilaisista kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä. Seirala toteaa kulttuurikompetenssin vaikuttavan lapsen itsetuntoon, sosiaalisiin taitoihin, koulumotivaatioon ja oppimistuloksiin (Seirala, 2012, s. 4, 9-10).

Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksen kulttuurioppaassa (2019) kulttuurikasvatus jaetaan arjen tasoon, lähiympäristöön tutustumiseen ja kulttuurilaitoksiin tehtäviin vierailuihin. Näiden kautta lasta tutustutetaan moniaistisesti, elämyksellisesti ja lapsilähtöisesti ympäröivään kulttuuriin ja tarjotaan lapselle kulttuurisia kokemuksia (Tampereen kaupungin varhaiskasvatuksen kulttuuriopas, 2019). Elämme kulttuurin sekä omasta kulttuuristamme poikkeavien kulttuurien ympäröimänä. Meitä sitovat oman yhteiskuntamme arvot, normit, ajattelun ja käyttäytymisen mallit, kieli, juhlarituaalit ja perinteet. On tärkeää, että varhaiskasvatuksessa lasta ohjataan oman ja toisten kulttuurien ymmärtämiseen ja arvostamiseen, sillä sitä kautta lapsi kykenee vahvistamaan omaa kulttuurillista identiteettiään ja maailmankuvaa.

Taiteet ovat yksi merkittävistä kulttuurin ilmenemisen muodoista. Taiteella viestitään ja pyritään vaikuttamaan ajatteluun ja tunteisiin. Taide tarjoaa esteettisiä kokemuksia ja mielihyvää. Taide on toimintaa, jota on toistettu läpi ihmiskunnan historian: jo muinaiset esi-isämme ovat laulaneet, tanssineet, piirtäneet luolamaalauksia ja luoneet erilaisia tarinoita. Räsänen (2011) toteaa taiteen olevan polku ajattelu- ja vuorovaikutustaitojen kehittymiseen: taiteellinen työskentely sisältää väistämättä pohdintaa, joka johtaa oman työskentelyprosessin havainnointiin sekä oman ja toisten työn arviointiin ja prosessin reflektointiin. Räsänen mukaan taiteen tuottamisen kautta ylitetään omia rajoja, opitaan virheistä ja tutkitaan leikkimielisesti ilman ennakkoon asetettua suunnitelmaa. Räsänen toteaa, että taideoppimisessa on kyse taiteen maailmojen ymmärtämisestä, jossa toiminnallisuuden kautta opitaan taiteen historiaa ja nykyisiä käytänteitä. Räsänen mukaan taide kulkee vahvasti käsikädessä yhteisöllisyyden käsitteen kanssa: taiteessa toimitaan yhdessä toisten kanssa, niin varhaiskasvatus- ja kouluympäristöissä kuin laajemmin koko yhteiskunnassa. (Räsänen, 2011, s. 129).

Taidegraafikko ja kuvataiteilija Hannulan (2005) mukaan taide on käsitteenä haastava määritellä, sillä se on niin ikään kattotermi moninaisille ilmiöille ja toisistaan huomattavasti poikkeaville tekemisen tavoille. Hannula on koonnut artikkelissaan erilaisia näkökulmia taiteen olemuksesta. Hannulan mukaan taide on niin kutsumusta, tunnetta, itseilmaisua, vapautta, muuntuvaa ja mukautuvaa, toisaalta myös määrittelykysymys: voiko kuka tahansa

kutsua itseään taiteilijaksi? (Hannula, 2005). Räsänen (2011) kuvaa taiteen tekemisen olevan saumattomasti kytköksissä kuvittelemisen, havainnoinnin ja ilmaisun käsitteiden kanssa. Räsänen mukaan kyky kuvitella eli nähdä mielessään asioita jotka eivät ole ympäristössä konkreettisesti havaittavissa, mahdollistaa taiteen työskentelyprosessin. Räsänen mukaan taide on myös ihmisen tapa ilmaista ajatuksia, tunteita ja henkilökohtaisia merkityksiä. Havainnointi liittyy tähän olennaisesti: Räsänen mukaan taidetta tarkastelemalla opitaan tarkempaan havainnointiin sekä tuottamaan tavanomaisesta poikkeavia aistihavaintoja (Räsänen, 2011, s. 128-129).

3.2 Taidekasvatus ja laaja-alaisen oppimisen tavoitteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan erilaisten tietojen, taitojen, asenteiden, arvojen ja tahdon kokonaisuutta sekä kykyä käyttää ja soveltaa osaamistaan ja taitojaan erilaisissa tilanteissa, tilanteiden vaatimalla tavalla (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 23). Nykyaikaisen maailman nopeampoinen muutos edellyttää laaja-alaisen osaamisen taitoja. Tässä kappaleessa esitän, miten taidekasvatuksen menetelmät heijastelevat osana varhaiskasvatuksen laaja-alaisen osaamisen tavoitteita. Nostan esille leikin merkityksen ja pohdin varhaiskasvatuksen opettajan merkitystä laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden toteutumisessa.

Laaja-alaisen oppimisen tavoitteet ovat määritelty niin opetushallituksen peruskouluun laatimassa opetussuunnitelmassa kuin varhaiskasvatukseen suunnatussa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Tavoitteet perustuvat ihmisenä ja yhteisön jäsenenä kasvamiseen. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat jaettu viiteen eri osa-alueeseen, jotka pedagogisesti suunnittelussa ja toteutetussa varhaiskasvatuksessa tukevat lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Nämä osa-alueet ovat: ajattelun ja oppimisen-, osallistumisen ja vaikuttamisen-, kulttuurisen osaamisen, vuorovaikuttamisen ja ilmaisun-, itsestä huolehtimisen, arjen taitojen sekä tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen taidot ja monilukutaito. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lasten laaja-alaisen osaamisen kehittäminen nähdään tärkeänä nyt ja tulevaisuudessa, sillä nykyajan yhteiskunnassa on tärkeää osata yhdistellä eri tiedon- ja taidonaloja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 23-24). Varhaiskasvatuksen tulisi siis hyödyntää toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa integroivaa eli oppiainerajat ylittävää opetusta. Räsänen toteaa

kokonaisvaltaisen oppimisen käsitteen olevan laaja-alaisen tietokäsityksen ytimessä (Räsänen, 2011, s. 138).

Taidekasvatuksen menetelmät ovat laaja-alaisen osaamisen tavoitteissa vahvasti edustettuina. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan lapsen luovan leikin merkitystä ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymisessä: kyseleminen, tutkiminen ja omien ideoiden käytäntöön soveltaminen tapahtuu lapsilla leikin kautta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 24). Leikillä on lapselle lukuisia positiivisia vaikutuksia kasvun ja kehityksen kannalta. Täytyy silti muistaa, että lapselle itselleen leikki ei ole tietoista uusien asioiden harjoittelua, vaan se on lapsen luontainen tapa käsitellä omia havaintoja ja kokemuksia sekä sisäistää opittua.

Teoksessa *The Excellence of Play* (2015) Janet Moyles peräänkuuluttaa leikin merkitystä lapsen oppimisen edistäjänä. Moylesin mukaan on tärkeää, että varhaiskasvatuksen opettajat ymmärtävät leikin syvän merkityksen lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmasta, sekä sen miten leikki tukee lapsen henkistä hyvinvointia. Moyles kertoo teoksessaan tutkimuksesta, jossa leikin kautta uusia taitoja harjoitelleet lapset olivat osoittaneet huomattavasti parempia ongelmanratkaisukykyjä, tarkkaavaisuutta, aktiivisuutta ja kykyjä itsenäiseen työskentelyyn kuin lapset, jotka olivat harjoitelleet taitoja aikuisten järjestämissä olosuhteissa. Moyles kehottaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä havainnoimaan lapsiryhmän leikkiä ja rakentamaan pedagogisia leikin prosesseja sekä mahdollistamalla lapsille tarjoumia jotka rohkaisevat lasta monipuoliseen leikkiin (Moyles, 2015, s. 12, 124-135).

Varhaisikäisten taidekasvatus on parhaimmillaan elämyksellistä, monisäikeistä ja vivahteikasta leikkiä. Leikin kautta musisoidaan, piirretään, maalataan, askarrellaan, tarkastellaan taideteoksia ja ympäröivää maailmankaikkeutta, tanssitaan yksin ja yhdessä musiikin tahtiin, kerrotaan satuja, loruja ja tarinoita sekä luodaan aikuisen ja lapsen välisiä luovia yhdessä olon hetkiä, jotka rakentavat lapsen ja aikuisen välistä luottamuksellista ja turvallista kiintymys-suhdetta. Walamies (2007) toteaa pitkäkestoisten taiteellisten kasvatusprojektien tarjoavan lapsille monipuolisen oppimisympäristön, jossa on tilaa lapsen ja aikuisen sekä lasten keskinäiselle kohtaamiselle ja vuoropuhelulle (Walamies, 2007, s. 221-225).

Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto (VOL) toteaa varhaiskasvatuksen opettajien olevan varhaiskasvatuksen leikin asiantuntijoita (Varhaiskasvatuksen opettajan laaja-alainen osaaminen- juliste). Varhaiskasvatuksen opettajilla on koulutuksensa kautta laaja

teoriatietämys siitä, mitä on lapsen kasvu ja kehitys ja kuinka lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, kehitystä ja oppimisen prosesseja pystytään tukemaan pedagogisesti suunnitellun toiminnan ja oppimisympäristöjen kautta. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tietoisuudessa ja niitä tulee aktiivisesti tuoda esiin päiväkodin suunnitellussa toiminnassa ja arjen tilanteissa. Havainnointi ja arviointi nostaa esiin lasten yksilölliset tuen tarpeet: näihin on tärkeää puuttua, sillä kaikki lapset ovat oikeutettuja tasa-arvoiseen, laadukkaaseen, kannustavaan ja hyvinvointia rakentavaan kasvatukseen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin lukeutuu monilukutaidon kehittäminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa monilukutaidolla tarkoitetaan taitoa tuottaa ja tulkita erilaisia viestejä, niin kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia kuin digitaalisia. Se käsittää sisälleen perinteisen lukutaidon lisäksi kuvanluku-, numeerisen- ja medianlukutaidon. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa taidekasvatuksen tavoitteet tukevat vahvasti monilukutaidon kehittymistä: taidekasvatuksessa tuotetaan kuvia, tutkitaan ja tulkitaan ympäristöä kaikilla aisteilla, toimitaan aktiivisina toimijoina yksilönä ja yhteisössä, tutustutaan tieto- ja viestintäteknologian tarjoamiin sisällön tuottamisen mahdollisuuksiin ja dokumentoidaan taiteellisen tuottamisen prosesseja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 26). Byman ja Renlund huomauttavat, että taideperustaisen monilukutaidon kehittämisen luomisprosessien tulee pohjautua aina ennen kaikkea lapsen omiin kokemuksiin, mielikuvitukseen sekä tietoon (Byman & Renlund, 2018).

Seuraavan sivun kuva esittää varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 esitettyjä lapsen laaja-alaisen oppimisen tavoitteita. Kaiken oppimisen keskiössä on ihmisenä kasvaminen, josta polveutuvat laaja-alaisen oppimisen viisi eri osa-alueita. Laaja-alaisen oppimisen tavoitteista polveutuu viisi erilaista lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä kuvaavaa osa-alueita, jotka sisällyttävät itseensä laaja-alaisen oppimisen tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudet.

Kuvio 1: Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa (Vähäaho, 2021)

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018)

3.3 Taidekasvatus ja kulttuurinen moninaisuus

Taide ja kulttuuri kulkevat käsitteinä käsi kädessä: Ruokosen (2018) mukaan taidekasvatus vahvistaa kulttuurista identiteettiä ja tutustuttaa oman ja ympäröivän maailman kulttuureihin. Ruokonen toteaa taidekasvatuksen olevan merkityksellinen tekijä sivistyksellisen osaamisen kehityksessä ja se rakentaa Ruokosen mukaan kenttää, jossa moninaisen maailman viestit tulevat kohdatuiksi, kuulluiksi ja ymmärretyiksi (Ruokonen, 2018, s. 7). Näin ollen taidekasvatus luo varhaiskasvatuksessa pohjaa kulttuuriselle yhdessäololle.

Ruokonen toteaa, että varhaiskasvatuksen opettaja hyvin usein ensimmäinen taidekasvattaja lapsen elämässä (Ruokonen, 2020, s. 7). On siis tärkeää, että varhaiskasvatuksessa mahdollistettaisiin runsaasti monipuolisia, osallistavia, kulttuurillisia ja sivistyksellisiä näkökulmia tukevia taidekasvatuksen hetkiä. Ruokosen mukaan taidekasvatus on vuorovaikutusta ja yhdessä tekemistä yhteisössä, yhdessä eläen ja kokiin. Ruokosen mukaan päiväkodin tarjoamassa yhteisössä lapsi rakentaa käsitystä omasta minuudestaan ja maailmankuvastaan. Ruokosen mukaan taiteen kautta vahvistetaan lapsen oman kulttuurin ja sen traditioiden tuntemusta: taide siis vahvistaa lapsen kokemusta omasta kulttuuri-identiteetistä. Ruokosen mukaan taiteellisen tekemisen kautta tutustutaan myös muihin kulttuureihin, jonka kautta ymmärrys moninaisuuden ja sivistyksellisen tiedon merkityksellisyydestä vahvistuu (Ruokonen, 2020, s. 7).

Voi siis sanoa, että taide tarjoaa niin ikään yhteisen pelikentän eri kulttuurien välille. Yhteisen kielen puuttuessa taide mahdollistaa mukavia yhdessä tekemisen kokemuksia ja rohkaisee vuorovaikuttamiseen ja eri kulttuurien välisen ymmärryksen rakentumisen visuaalisen ilmaisun ja kuvien muodossa. Taidekasvatus tuo kulttuurit lähemmäksi toinen toisiaan: se tarjoaa lapsille runsaasti elämyksiä ja tietoutta eri kulttuureista, jolloin lasten osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunne sekä tunne omasta sosiaalisesta asemasta maailmassa alkavat askel askeleelta vahvistumaan ja rakentumaan.

3.4 Taidekasvatus ja osallisuus

Taidekasvatus rakentaa yhteisöllisyyttä, jossa lapsi tulee kohdatuksi. Taidekasvatuksen menetelmien kautta harjoitetaan yhteistyötaitoja, opetellaan kuuntelemaan ja saadaan kuulluksi tulemisen kokemuksia. Taidekasvatus tuo lasten oman äänen ja kädenjäljen näkyviin, ja on väylä lasten osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Taiteellisen toiminnan kautta lasta voidaan kannustaa visualisoimaan ja reflektoimaan yksin ja ryhmässä omia tunteita, ajatuksia, kysymyksiä ja kokemuksia: tämä kasvattaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja rohkaisee lasta itsensä ilmaisuun ja aktiiviseen toimijuuteen.

Osallisuus on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989) allekirjoitettu jokaisen lapsen oikeus. Artiklassa numero 12 todetaan, että sopimusvaltioiden tulee mahdollistaa lasten vapaa näkemysten ja mielipiteiden ilmaisu, ja nämä näkemykset tulee ottaa huomioon kaikissa lasta koskevissa asioissa lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989, s.11).

Osallisuus rakentuu kokemuksesta, jossa lapsi tuntee olevansa merkityksellinen osa ryhmää ja saa ryhmään kuulumisesta iloa. Ryhmän vuorovaikutuksen ja toimintakulttuurin on tärkeää rakentua sellaiseksi, joka edistää lasten hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja oppimista. Hyvinvoivassa yhteisössä syntyy hyvinvointia edistävää yhteisöllisyyttä ja sitä kautta osallisuutta.

Liljan, Laakkosen, Sariolan ja Tapanisen (2020) mukaan taiteen avulla voidaan tukea osallisuutta ja vahvistaa lapsen aktiivista toimijuutta. Lilja & kollegat nostavat esille yhteisötaiteen käsitteen: Liljan & kollegojen mukaan yhteisötaide on taidetta, jonka keskiössä on ihmisten välinen kohtaaminen ja kanssakäyminen sekä taiteen tuottamisen prosessi. Liljan & kollegojen mukaan yhteisötaiteen tuottamisen hetket eivät johda aina taiteelliseen lopputulokseen, vaan yhteisötaiteen tekeminen on prosessi, jossa syntyy yhteisöllisyyttä, uusia ajatuksia ja ideoita sekä uusia tapoja hahmottaa ympäröivää maailmaa. Lilja & kollegat toteavat yhteisötaiteen vahvistavan ihmisten välisiä suhteita ja rakentavan osallisuuden kokemuksia (Lilja, Laakkonen, Sariola & Tapaninen, 2020, s. 35-36).

4 Taidekasvatuksen monet muodot

Vuoden 2018 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että toteutettavan varhaiskasvatuksen tulee tukea lapsen kasvua ja kehitystä musiikillisessa, sanallisessa, kehollisessa ja kuvallisessa itseilmaisussa sekä tutustuttaa lapset monipuolisella tavalla taiteen ja kulttuurin maailmoihin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 42). Jokaista osa-aluetta on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa avattu kattavasti, perusteltu kunkin osa-alueen tavoitteet ja hyödyt, sekä kuvailtu varhaiskasvatuksen henkilöstön näkökulmasta, kuinka kutakin osa-aluetta tulisi varhaiskasvatuksen ympäristöissä lasten kanssa harjoittaa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) pureudutaan myöskin edellä mainittuihin ilmaisuuden muotoihin yleisten ja yksityiskohtaisempien tavoitteiden näkökulmasta, ja yhdistetään nämä osaksi laaja-alaisen osaamisen kokonaisuutta. Esiopetuksen opetussuunnitelmassa todetaan, että ilmaisussa on kyse hyvin laajoista kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaisuuksista. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen ammattilaisia veloitetaan rohkaisemaan lapsia ilmaisun eri muotojen käyttämiseen ja luovan prosessin suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin osallistumiseen (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014, s. 31).

Tässä kappaleessa pureudun ilmaisun eri osa-alueisiin tarkemmin ja muodostan kokonaiskäsityksen siitä, millaista on nykyaikainen, kokonaisvaltainen ja pedagogisesti suunniteltu taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Tulen hyödyntämään tässä osiossa erityisesti Ruokosen Varhaiskasvatuksen taidekasvatus – Leikkiä, lumousta, oppimista ja hyvää elämää (2020) -julkaisua.

4.1 Kehollinen ilmaisu

Kehollinen ilmaiseminen on itsensä ilmaisemista liikkeen, leikin, tanssin ja draamallisuuden kautta. Kehollinen ilmaisu sisältää runsaasti mahdollisuuksia monipuoliseen viestintään ja ilmaisuun sekä keholliseen ja kielelliseen kokemukseen. Kehollinen ilmaisu yhdessä taidekasvatuksen kanssa tarjoaa loistavan pohjan oppiainerajoja ylittävälle toiminnalle. Keholliseen ilmaisemiseen perustuva yhteistoiminta kannustaa lasta vuorovaikuttamiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen, sekä vahvistaa yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden

kokemusta. Keholliseen ilmaisuun rohkaisemalla lapsi oppii käyttämään kehoaan itsensä ilmaisemisen välineenä ja luovuuden esiin tuojana. Kehollista ilmaisua tukemalla lapsi oppii myös tulkitsemaan musiikkia ja siirtämään sen kautta koettuja asioita liikkeiksi ja rytmeiksi, sekä lukemaan toisten kasvoilta ilmeitä ja eleitä ja tunnistamaan niitä erilaisiksi tunnetiloiksi.

Taidekasvatuksen tehtävä on herätellä lapsissa tunnekokemuksia ja saada aikaan innostusta, inspiraatiota ja synnyttää tekemisen riemua. Ruokonen toteaa taiteen tekevän lapsen tunne-, kokemus- ja ajatusmaailman näkyväksi ja kuuluvaksi (Ruokonen, 2020, s.11). Ruokonen, Rusanen ja Välimäki toteavat taidekasvatuksen vahvistavan lapsen mielikuvitusta ja ajattelun taitoja: taidekasvatus rohkaisee elämään luovuuden läpi (Ruokonen, Rusanen, Välimäki, 2009, s. 6.)

Taidekasvatus nähdään siis vahvasti kytkeytyneenä lapsen luovuuden ja mielikuvituksen käsitteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) taidekasvatusta kuvataan sekä spontaanina että ennalta suunniteltuna toimintana, jossa lapsen ilmaisussa ja oppimisen prosesseissa korostuvat erityisesti kokeilu tutkiminen tekemisen vaiheiden harjoittelu ja dokumentointi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että taidekasvatuksessa on tärkeää tukea lapsia yksilöllisesti ilmaisussa ja antaa aikaa ja tilaa lasten keskinäisille luoville prosesseille. Taidekasvatusta rikastuttaa henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden mahdollinen erityisosaaminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 43.)

4.2 Kuvallinen ilmaisu

Kuvallisessa ilmaisussa on kyse kuvien tuottamisesta, visuaalisesta kulttuurista, kulttuuriperinnöstä sekä esteettisistä elämyksistä ja kokemuksista. Visuaalisella kulttuurilla tarkoitetaan erilaisia kulttuurin ilmenemismuotoja, muun muassa kuvataidetta, valokuvia, videoita, televisiota, uusmediaa ja mainontaa. Varhaiskasvatuksen ympäristöissä kokeillaan erilaisia välineitä ja kuvan tuottamisen tapoja, sekä harjoitellaan kuvien tulkitsemista ja havainnointia. Kuvien tekemisessä syntyy vahvoja moniaistillisiä kokemuksia: kuunnellaan, käsin kosketaan, katsellaan kuvia, videoita, arkkitehtuuria, luontoa, veistoksia.

Seirala (2012) toteaa, että esteettinen oppimisympäristö on lapselle sytyke luovuuteen. Seiralan mukaan monipuolisesti toteutettu taidekasvatus vahvistaa elämyksellisyyttä lapsen toimintaympäristössä ja tarjoaa lapselle esteettisiä peruskokemuksia (Seirala, 2012, s. 29.)

Myös varhaiskasvatussuunitelman perusteissa (2018) painotetaan lapsen oikeutta päästä osalliseksi taiteen toteuttamisesta ja taiteesta nauttimisesta sekä esteettisistä kokemuksista. Esiopetuksen opetussuunitelman perusteissa (2014) kannustetaan myös esteettisten oppimisympäristöjen rakentamiseen yhdessä lasten kanssa: lasten ideat ja tuotokset saavat oikeuden tulla nähtyiksi. Monipuoliset ja pedagogisesti suunnitellut, joustavat oppimisympäristöt tarjoavat lapsille leikkiin, luovuuteen, vuorovaikutukseen, oppimiseen, yhteisöllisyyteen, sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja osallisuuteen kannustavan paikan, jossa luova ilmaisu ja mielikuvitus saavat rohkeasti kukkia.

Seirala (2012) toteaa varhaisten taiteellisten peruskokemusten olevan merkittäviä askelia kohti lapsen kiinnostuneisuutta taiteeseen. Seiralan mukaan taiteellisilla peruskokemuksilla tarkoitetaan kaikkia niitä hetkiä, jolloin lapsi on kosketuksissa taiteeseen: taiteelliseen kokemiseen, tekemiseen ja ilmaisuun. Seiralan mukaan taiteellisia peruskokemuksia syntyy musiikin, kuvataiteen, tanssin, draaman, kädentaitojen ja kirjallisuuden parissa. Seirala peräänkuuluttaa lasten esteettisten ja taiteellisten peruskokemusten mahdollistamisen tärkeyttä, sillä niiden varaan rakentuvat myös myöhemmät taidemieltymykset sekä kulttuuriset arvostukset ja taideharrastuksen kohteet. Seiralan mukaan näitä peruskokemuksia voi luoda kaikkialle, jossa taide on jollain tapaa läsnä lapsen oppimisympäristöissä (Seirala, 2012, s. 29).

Ruokosen (2020) mukaan varhaiskasvatuksella on lapsen elämässä tärkeä rooli taiteellisten peruskokemusten kartuttajana: päiväkotien henkilöstöjen tulee mahdollistaa lapsille näitä ensiarvoisen tärkeitä kokemuksia vahvistamalla pedagogista, suunnitelmallista ja havainnoivaa työtettä. Ruokosen mukaan varhaiskasvatuksessa voidaan tukea lasten mielikuvitusleikkejä, mahdollistamalla näihin leikkipaikkoja, roolivaatteita, leluja ja materiaaleja joiden kautta lapset voivat lähteä tuomaan ajatuksiaan ja ideoitaan todeksi. Ruokonen toteaa, että yhteiset lukuhetket, tarinat ja lasten kirjallisuus tempaisee mukaansa mielikuvitusmaailmoihin, joissa lapsella on mahdollisuus nousta arkielämän rajoitusten yläpuolelle (Ruokonen, 2020, s. 10). Ruokosen ja kollegojen mukaan varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on merkityksellinen rooli lapsen elämässä: varhaiskasvatuksessa lapsi saa eväät luovuuteen sekä oppii symbolisen todellisuuden ja konkreettisen todellisuuden keskinäinen eroavaisuuden. Ruokonen ja kollegat korostavat kuvittelun ja sisäisten mielikuvien synnyttämisen taidon merkitystä lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen

näkökulmasta: kyky ymmärtää omia ja toisten tunteita ja taito ratkaista ristiriitatilanteita perustuu kehittyneisiin ja rikkaisiin kuvittelun taitoihin. (Ruokonen ym., 2009, s.12).

4.3 Sanallinen ilmaisu

Sanallinen ilmaisu on kielellistä kokemista, ilmaisua ja viestintää. Varhaiskasvatukseen tulee tarjota lapsille monipuolisia sanallisen ilmaisun kokemuksia, herätellä lasta kielelliseen ajatteluun sekä rohkaista käyttämään kieltä monipuolisesti itsensä ilmaisemiseen. Varhaiskasvatuksessa luetaan kirjoja, loruja, runoja, riimejä, ääniteitä ja erilaisia lauluja, jotka tukevat lasten sanallisen ilmaisun taitojen kehittymistä. Sanataide, esimerkiksi erilaisten näytelmien ja nukketeatteri-esitysten suunnittelu ja toteuttaminen, sanoilla leikkittely, loruttelu ja tarinoiden kertominen, rohkaisee lasta kielelliseen itseilmaisuun ja ryhmässä toimimiseen.

Ruokonen toteaa taidekasvatuksen olevan helposti integroitavissa eli sulautettavissa varhaiskasvatuksen arkeen: taidekasvatuksen menetelmistä hyödytään perushoitotilanteista koko toimintavuoden ajan suunniteltuihin päiväkodin juhlahetkiin asti (Ruokonen, 2020, s. 15). Sanataide tarjoaa monipuolisia ja hauskoja keinoja taidekasvatuksen tuomiseen osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Draamaleikkeihin ja mielikuvitusleikkeihin kannustaminen ja niille virikkeellisen toimintaympäristön mahdollistaminen, lastenkirjojen lukeminen ja yhdessä tutkiminen, nukketeatteri-esitysten tekeminen ja saduttaminen ovat niitä keinoja, joilla sanataidetta voidaan toteuttaa varhaiskasvatuksen arjessa hyvinkin matalalla kynnyksellä. Ruokosen ja kollegojen mukaan nukketeatterin kautta lapsi kartuttaa läheisiä kokemuksia sanataiteen, musiikin, teatterin ja kuvataiteen parissa, ja tämä edistää lapsen henkilökohtaisen kiinnostuksen heräämistä eri taiteen lajeja kohtaan (Rusanen ym., 2009, s. 37).

Lisäksi sanallista ilmaisua voidaan harjoitella sanataiteen menetelmien avulla päiväkodin toimintakauden juhlahetkissä, esimerkiksi lasten ja aikuisten yhdessä suunnitteleminen ja harjoittelemien laulu- ja runoesitysten, näytelmien ja tarinoiden muodossa. Ruokosen mukaan sanataiteellinen tekeminen vahvistaa lapsen kielellistä ymmärtämistä ja laajentaa lapsen sanavarastoa (Ruokonen, 2020, s. 14). Sanataide ruokkii lapsen luovuutta ja tukee mielen hyvinvointia, ja tarjoaa positiivisia kokemuksia kielellä leikkimisestä. Sanallinen ilmaisu yhdessä taidekasvatuksellisen toiminnan kanssa tukee myös eri kulttuuritaustoista tulevan- tai kielen kehityksen haasteita omaavan lapsen kiinnittymistä toimintaan (Rusanen ym., 2009, s. 68-69).

4.4 Musiikillinen ilmaisu

Musiikillinen ilmaisu on itseilmaisua esimerkiksi laulujen, lorujen, rytmien, musiikkiliikunnan, musiikin kuuntelemisen, loruttelun ja musiikkimaalaamisen keinoin. Kuten muissakin ilmaisun muodoissa, myös musiikillisessa ilmaisussa yhdistyvät niin kuvallisen, sanallisen kuin kehollisen ilmaisun menetelmät: musiikin avulla opetellaan äänteitä ja sanarytmisiä, tehdään yhdessä esityksiä, tulkitaan ja luodaan kuvia ja tanssitaan musiikin tahdissa.

Ruokonen (2020) toteaa varhaiskasvatuksen musiikilliseen ilmaisuun kannustamisen vahvistavan lapsen henkilökohtaista suhdetta ja kiinnostusta musiikkiin. Ruokosen mukaan keskiössä on, että musiikista nautittaisiin yksin ja yhdessä, ja että se tarjoaisi lapsille ja aikuisille mukavia yhteisiä hetkiä, elämyksiä ja iloa. Ruokosen mukaan musiikki tarjoaa loistavat mahdollisuudet varhaiskasvatuksen elämyksellisyyden ja osallisuuden tavoitteiden toteuttamiseen. Sen hyödyt myös lasten monilukutaidon ja laaja-alaisen osaamisen alueiden kehittymisessä ovat huomattavat. Ruokonen toteaa, että musiikin tuottaminen auttaa lasta käsittelemään ja sanoittamaan tunteita sekä harjoittelemaan kielellistä ilmaisua. Ruokosen mukaan musiikki tarjoaa päiväkodeissa myös vahvoja yhteisöllisyyden kokemuksia erilaisten yhdessä suunniteltavien, harjoiteltavien ja esitettävien musiikkiesitysten muodossa (Ruokonen 2020, s. 12).

Ruokonen (2017) toteaa musiikin olevan vahva osa varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaista pedagogiikkaa. Ruokosen mukaan monipuolisella musiikillisella toiminnalla rohkaistaan lasta ilmaisuun ja oman mielikuvituksen käyttöön. Musiikin tuottaminen on Ruokosen mukaan hyvin kokonaisvaltaista ilmaisua, jonka kautta lapsi oppii refleктоimaan musiikin herättelemistä tunnetiloista ja ajatuksista (Ruokonen, 2017).

Musiikkia voidaan Ruokosen (2017) mukaan käyttää muiden taiteen lajien tavoin varhaiskasvatuksessa kolmitahoisesti: se vahvistaa lapsen musiikillisen ilmaisun taitoa, edistää lapsen musiikillista tietämystä ja tukee lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti. Ruokosen mukaan lapsen musiikillisen ilmaisun taitojen kehitykseen ja lapsen henkilökohtaiseen musiikilliseen kokemusmaailmaan vaikuttavat vahvasti lapsen muu toiminta, muun muassa leikki, liikunta ja muut lapsen käyttämät ilmaisun muodot. Kokonaisvaltainen musiikillinen kokeminen synnyttää Ruokosen mukaan lapsessa harmonian,

kauneuden, rytmin, tyylin, melodian, ilon, jännityksen ja niiden vastakohtien omakohtaisia aistimuksia ja ilmaisuja. Ruokonen toteaa, että tätä kautta lapsen arvot, asenteet ja näkemykset alkavat hiljalleen hioutua, ja tämä synnyttää lapsessa ihmisenä kasvamista. Ruokosen mukaan samastumisen ja empatian tunteiden kehittyminen ovat kokonaisvaltaisen taidekasvatuksen oppimisprosessien tavoitteista tärkeimpiä (Ruokonen, 2017).

Ruokosen (2017) mukaan päiväkodeissa tulee kiinnittää huomiota monipuolisten musiikillisten oppimisympäristöjen rakentamiseen. Erityistä huolellisuutta tulisi Ruokosen mukaan olla sopivan tilan ja sen akustiikan, estetiikan ja soitinten laadukkuuden osalta (Ruokonen, 2017). Ruokosen mukaan oppimisympäristö, joka antaa tilaa musiikillisuudelle, rohkaisee lasta ilmaisemaan itseään monimuotoisesti laulamisen, soittamisen, liikkumisen, tanssimisen, piirtämisen, maalaamisen ja dramatisoinnin kautta. Ruokonen ja kollegat toteavat musiikillisen ympäristön tukevan lasta myös kuuntelun taitojen kehittämisessä (Ruokonen ym., 2009, s. 22).

5 Taidekasvatus varhaiskasvatussuunnitelmassa ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) veloitetaan monipuolisen ja pedagogisen taidekasvatuksen järjestämiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen tukeminen todetaan edistävän lapsen oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja, itsetuntemusta ja ympäröivän maailman ymmärtämistä ja jäsentämistä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 42). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan ilmaisun taitojen harjoittamisen tukevan myös lapsen itsesäätelytaitojen ja keskittymiskyvyn kehittymistä (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014, s. 31).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) taidekasvatuksen lähtökohdaksi määritetään sekä päiväkodissa tapahtuva spontaani että suunniteltu taiteellinen toiminta, joissa korostuu tutkivan oppimisen menetelmät: luovissa prosesseissa kiinnitetään huomio siihen, että lapset pääsevät itse kokeilemaan, tutkimaan, suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa henkilöstön, lasten ja yhteistyötahojen erityisosaaminen nähdään taidekasvatusta rikastuttavana, ja sitä tulisikin hyödyntää päiväkodeissa taidekasvatuksen toteuttamisessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 43).

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen henkilöstöä ohjeistetaan hyödyntämään taidekasvatuksessa erilaisia ja monipuolisia oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014, s. 31). Monipuoliset taidekasvatuksen oppimisympäristöt, esimerkiksi vierailut museoihin, teattereihin, kirjastoihin, taidegallerioihin ja muihin kulttuurikohteisiin tai retket lähipuistoihin ja metsiin elämyksellistävät ja rikastuttavat päiväkodin kasvatus- ja opetustyötä, ja niiden toteuttaminen yhdistää taidekasvatukseen myös ympäristökasvatuksen teemoja.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatuksen tavoitteena on lapsen ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittäminen luonnossa liikkumisen ja sen tutkimisen kautta. Taidekasvatuksessa tavoitteena on tutustuttaa lapsia sekä lähiympäristön rakennettuun että luonnonvaraiseen ympäristöön, ja kerryttää lasten esteettisiä kokemuksia. Sekä ympäristökasvatukseen että taidekasvatuksen toteuttamisen tavoitteissa korostuu

moniaistisuus, eli eri aistein yhtä aikainen aktivoiminen ja hyödyntäminen osana opetusta. Ympäristökasvatuksen ja taidekasvatuksen tavoitteet nivoutuvat näin ollen hienosti yhteen ja tukevat toinen toistaan: rakennetussa lähiympäristössä liikkuessa lapset tutustuvat oman kaupungin ympäröivään arkkitehtuuriin ja kulttuuriin, ja yhdessä opitaan piirteitä omasta lähiympäristöstä. Luonnossa kasvien, hyönteisten ja eläinten tutkimisen kautta lasten luontosuhde vahvistuu ja luonnon materiaaleja tutkimalla lapset saavat esteettisiä kokemuksia sekä virikkeitä luovalle ajattelulle. Lisäksi luonnosta voidaan kerätä tarvikkeita päiväkodin erinäisiin taidehetkiin, jolloin aikuiset voivat yhdessä lasten kanssa tehdä niin ulkona kuin sisätiloissa taideteoksia luonnon tarjoamista materiaaleista. Materiaalien yhdessä kerääminen ja tutkiskelu vahvistaa lasten yhteisöllisyyden kokemusta ja tutustuttaa lapsia samalla erilaisiin kasvi- ja eliölajeihin. Taideteosten toteuttaminen pihalla huomioi monipuolisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen liittyvät taidekasvatusta ohjaavat tavoitteet.

6. Taidekasvatus lapsen kokonaisvaltaisen oppimisen tukena

Tässä kappaleessa tarkastelen taidekasvatuksen merkitystä lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen näkökulmasta. Tässä vaiheessa tutkielmaani voi todeta, että laadukkaalla, pedagogisesti suunnitellulla ja toteutetulla taidekasvatuksella on iso merkitys lapsen laaja-alaisen oppimisen sekä monilukutaidon kehittymisessä, ja se antaa runsaasti valmiuksia ja eväitä lapsen monimuotoiseen ilmaisuun. Taidekasvatus voidaan nähdä myös päiväkodin yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja lasten aktiivista toimijuutta edistävänä tekijänä, jolloin taidekasvatuksella on varsin laaja positiivinen vaikutus lapsen tasapainoiseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Taidekasvatuksen yhteisöllinen toiminta edistää myös lasten sosiaalisia taitoja ja lisää lasten keskinäistä vuorovaikutusta, jolloin taidekasvatuksella voidaan nähdä suotuisat vaikutukset myös kielellisten taitojen kehittymisen näkökulmasta. Tutkielmassani on noussut esiin myös taidekasvatuksen suotuisat vaikutukset lapsen kehittyviin tunnetaitoihin. Seuraavassa osiossa tarkastelen taidekasvatuksen ja monilukutaidon käsitteiden välistä suhdetta, ja esitän Monilukutaitoa opitaan ilolla (MOI)-kehittämishojelman tuottaman kaavion, joka tukee ajatusta siitä, kuinka taidekasvatus tulisi nähdä vahvana osana lapsen monilukutaidon kehittämistä.

6.1. Taidekasvatus ja monilukutaito

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa monilukutaito lukeutuu laaja-alaisen oppimisen tavoitteisiin. Monilukutaito on nykyaikaisessa, kulttuurisesti moninaisessa ja jatkuvan muutoksen keskellä elävässä nyky-yhteiskunnassa välttämätön perustaito. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisissa muodoissa olevien viestien tuottamista, tulkintaa ja arviointia. Monilukutaidon käsite perustuu laajaan tekstikäsitteeseen, eli se käsittää niin kirjoitetun, puhutun, audiovisuaalisen (muun muassa elokuvat, digitaaliset pelit, radio-ohjelmat, musiikkivideot, muu videotaide) kuin digitaalisen viestinnän (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, s. 26). Monilukutaito kehittyy koko ihmisen elämän ajan, ja sen kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen ammattilaisia veloitetaan lapsen

monilukutaidon kehittymistä edistävään yhteistyöhön lapsen huoltajien kanssa (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014, s. 18).

Sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa monilukutaidon todetaan kulkevan käsi kädessä ajattelun ja oppimisen taitojen kanssa. Erilaisten asioiden nimeäminen ja käsitteiden harjoittelu sekä laajaan tekstikäsitteeseen pohjautuvien viestien tutkiminen, käyttäminen ja tuottaminen monimuotoisissa ympäristöissä ja digitaalisilla alustoilla tukee kriittisen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä, ja rakentaa pohjan elinikäiselle oppimiselle. Monilukutaitoa opitaan ilolla (MOI)-kehittämishjelman sivustoilla todetaan, että monilukutaidon kehittäminen edistää osallisuutta ja vastuullisen osallistumisen mahdollisuuksia, ja se auttaa rakentamaan laajaa ja monimuotoista maailmankuvaa (Monilukutaitoa opitaan ilolla (MOI)-kehittämishjelma, 2017).

Jotta lapsen monilukutaidon kehittymistä voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla, tulee esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti mahdollistaa lapselle runsaasti tilanteita, joissa lapsi pääsee tutkimaan erilaisissa muodoissa olevia viestejä. Lisäksi lapsen tulee voida vapaasti tutkia erilaisia tekstejä sekä nauttia lasten tuottamasta kulttuurista ja monipuolisista kulttuuripalveluista, joita ovat esimerkiksi elokuvat, lasten kirjallisuus- ja musiikki. Esiopetuksen opetussuunnitelman mukaan monilukutaidon kehittyessä lapsen maailma jäsentyy, rikastuu ja ympäröivään maailmaan syntyy uusia merkityksiä. Lapsen monilukutaitoa voidaan edistää päiväkodeissa hyödyntämällä lasten kanssa runsaasti tutkivan ja kokeilevan oppimisen metodeja (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014, s. 18).

Taidekasvatuksessa syvennyttään taiteen symboliseen kieleen, joka osaltaan edistää lapsen kykyä jäsentää ja hahmottaa ympäröivää maailmaa ja sen viestejä, toisin sanoen vahvistaa lapsen monilukutaitoa. Varhaiskasvatuksen ympäristöissä kasvatusalan ammattilaiset voivat yhdessä lasten kanssa tutkia, tulkita ja analysoida taiteen teoksia, esimerkiksi maalauksia, valokuvia, arkkitehtuuria, digitaalista taidetta, näytelmiä, lasten kirjallisuutta- ja musiikkia, ja pohtia yhdessä tuumin, millaisia tunteita ja ajatuksia taiteen ja sen monimuotoisten viestien kautta nousee esille. Tämä vahvistaa lapsen kykyä huomata ja tulkita monipuolisesti eri muodossa olevaa viestintää.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan taidekasvatuksen yhdeksi merkitykselliseksi tavoitteeksi oppimisympäristön kehittäminen lapsen monimuotoista ilmaisua sekä tutkivaa ja kokeilevaa oppimista tukevaksi.

Tämä tukee vahvasti lapsen laaja-alaisen oppimisen taitoa. Taidekasvatus voidaankin näin ollen nähdä tehokkaana väylänä lapsen laaja-alaisen oppimisen valmiuksen vahvistamisessa.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on toteuttanut vuosina 2017-2019 arviointihankkeen, jonka kautta tarkasteltiin järjestetyn varhaiskasvatuksen laatua arjessa varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen näkökulmasta. Arviointiin osallistui 91 kuntaa, joista päiväkodin johtajia osallistui 581 ja varhaiskasvatuksen opettajia 1772. Arviointihankkeen tavoitteena oli tutkia ja tuottaa tietoa niistä estävistä ja edistävästä tekijöistä, jotka vaikuttavat varhaiskasvatussuunnitelman pedagogisen toiminnan toteuttamiseen varhaiskasvatuksen arjessa (Repo ym., 2020, s. 7).

Arviointihankkeen tuloksissa ilmeni, että hankkeeseen osallistuneista päiväkodeista kolmannes raportoi järjestävänsä päiväkodissa kuvataidekasvatuksellista toimintaa kuukausittain tai harvemmin. Kaksi kolmannesta päiväkodeista raportoi järjestävänsä draamaa, näytelmää tai tanssia päiväkodissa kuukausittain tai harvemmin. Lisäksi kymmenen prosenttia hankkeeseen osallistuneista päiväkodeista raportoi, ettei lasten monilukutaitoa vahvistavaa toimintaa järjestetty päiväkodissa lainkaan. Tulokset herättävät huolta varhaiskasvatuksen taidekasvatuksen ja monilukutaidon laadukkaasta, pedagogisesta toteutumisesta varhaiskasvatuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus toteaa taidekasvatuksen, tutkivan varhaiskasvatuksen toiminnan ja monilukutaidon olevan vahvasti yhteydessä keskenään. Ilmiöperustainen taidekasvatus, jonka pohjana ovat lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset, tukee lapsen ajattelun ja oppimisen taitojen- ja tätä kautta lapsen monilukutaidon kehittymistä (Karvi, 2020, s.14).

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on tutkimuksessaan kirjannut ylös listan kysymyksiä, joiden avulla varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat omissa työyhteisöissään pohtia ja jäsentää varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyviä kehityskohtia, toisaalta myös omia työyhteisöstä esiin nousevia vahvuuksia. Taidekasvatuksen, tutkivan oppimisen ja lasten monilukutaidon tukemiseen liittyvän varhaiskasvatuksen toiminnan toteuttamisesta esitetään arviointihankkeessa oheisen taulukon kysymykset (Karvi., 2020, s. 14). Kysymykset auttavat päiväkodin henkilöstöä konkretisoimaan sitä, millä tavoin taidekasvatuksen ja laaja-alaisen oppimisen tavoitteet otetaan huomioon osana päiväkodin pedagogista toimintaa, ja kuinka taidekasvatuksen avulla voitaisiin päiväkodissa entistä paremmin tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä.

Kuvio 2.

Taidekasvatuksen ja laaja-alaisen oppimisen tavoitteiden huomioiminen osana pedagogista toimintaa (Vähäaho, 2021)

Miten meillä...
1) toteutetaan suunnitelmallista ja ohjattua taiteellista ilmaisua (esim. maalaaminen, piirtäminen, draama, teatteri, multimediaesitykset)?
2) mahdollistetaan lasten spontaani taiteellinen tai musiikillinen ilmaisu?
3) huomioidaan koko henkilöstön osaamisen hyödyntämisen taiteellisessa toiminnassa?
4) hyödynnetään lasten luontoon, ympäristöön sekä teknologisiin ilmiöihin liittyvää ihmettelyä toiminnan suunnittelussa?
5) tuetaan lasten luovaa ja keksivää rakentelua ja ongelmanratkaisua?
6) käsitellään lasten kanssa heille tärkeitä mediakokemuksia ja lasten elämään liittyviä mediasisältöjä?

(Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI))

8 Yhteenveto ja pohdinta

Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli selvittää aikaisempien tutkimusten, selvitysten, hankkeiden ja kirjallisuuden avulla, mitä taidekasvatus on ja millä tavoin taidekasvatus tukee lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti.

Tutkielmassani ilmeni, että taidekasvatus tukee lapsen kasvua ja kehitystä hyvin kokonaisvaltaisesti. Se ruokkii lapsen luovan ajattelun ja oppimisen taitoja, ja antaa eväitä monipuoliseen, mielikuvitukselliseen ja rikkaaseen itseilmaisuun. Taidekasvatuksen mahdollistamat monipuoliset tarjoumat rikastuttavat lapsen leikkiä edistäen näin lapsen hyvinvointia. Taiteeseen perustuva toiminta tarjoaa varhaiskasvatuksen opettajille loistavat mahdollisuudet erilaisten pitkäkestoisempien pedagogisten prosessien suunnittelulle, toteuttamiselle ja arvioinnille yhdessä muun henkilöstön ja lapsiryhmän kanssa.

Tutkielmassani havaittiin myös, että taidekasvatus vahvistaa lapsen laaja-alaisen oppimisen taitoja: se edistää lapsen kulttuurista osaamista ja sosiaalisia taitoja, muun muassa vahvistamalla lapsen kulttuurista kompetenssia eli kykyä ymmärtää toisia kulttuureja ja toimia vuorovaikutuksessa eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa. Taidekasvatuksella on myös suuri merkitys lapsen oman kulttuuri-identiteetin tunnistamisessa ja rakentamisessa. Lisäksi taidekasvatus vahvistaa lapsen roolia päiväkodin aktiivisena toimijana, osallistujana ja vaikuttajana. Taidekasvatus edistää myös lapsen monilukutaitoa, sille sen kautta lapsille tarjoutuu monipuoliset mahdollisuudet lasten kulttuuriin- ja kulttuuripalveluihin tutustumiseen sekä viestien tuottamisen ja tulkinnan taitojen harjoitteluun.

Taidekasvatuksella on vahva merkitys päiväkodin yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusten rakentajana. Pedagogisesti suunnitellut päiväkodin taidekasvatuksen projektit tuovat päiväkodin arkeen yhdessä suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin hetkiä, jotka edistävät ryhmähenkeä, vuorovaikutteisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Taide tuo päiväkodin arkeen iloa, mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia, ja se edistää lasten tasavertaisia mahdollisuuksia taiteesta ja kulttuurista nauttimiseen. Taidekasvatuksen menetelmien avulla lapset oppivat refleктоimaan ja visualisoimaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan. Taiteen kautta lapset harjoittelevat myös kaveritaitoja, kuten toisten huomioon

ottamista, tunteiden tunnistamista ja kuuntelemista. Taidekasvatus voidaankin siis nähdä myös loistavana tapana toteuttaa päiväkodeissa tunnekasvatusta.

Taidekasvatuksesta löytyi aiheena runsaasti kirjallisuutta, selvityksiä ja hankkeita. Rajaus varhaiskasvatukseen sen sijaan hankaloitti lähteistön löytämistä, sillä useat tutkimukset käsittelivät taidekasvatusta peruskoulussa. Tutkielman luotettavuutta olisi lisännyt vahvempi tutkimuksellinen lähdemateriaali varhaiskasvatuksen taidekasvatuksesta.

Jatkotutkimusaiheena mielenkiintoinen olisi eri päiväkodeissa työskenteleville varhaiskasvatuksen opettajille toteutettava kyselytutkimus, jossa selvitettäisiin konkreettisia taidekasvatuksen toteuttamisen menetelmiä päiväkotien arjessa, ja kuinka käytössä olevat menetelmät ja toteutetut taidekasvatukselliset tuokiot edistävät ja ovat edistäneet, tai toisaalta estäneet, päiväkotiryhmien ryhmävasuissa eli koko lapsiryhmän yhteisissä varhaiskasvatussuunnitelmissa kirjattuja toiminnan tavoitteiden toteutumista.

Lähteet

- Anttila, E. (2011). *Taiteen jälki – Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä*. Helsinki: EditaPrima Oy. Haettu osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45263/TeaK_40.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Byman, J. & Renlund, J. (2018). *Monilukutaitoa aistielämysten kautta*. Luettu 14.1.2021. Osoitteesta: <http://www.monilukutaito.com/blog/73/monilukutaitoa-aistielamysten-kautta>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. E-kirja.
- Hannula (2005). *Mitä on taide?* Luettu 13.1.2021. Osoitteesta: <https://hannula.art/mita-on-taide>
- Heikkinen, H. (2002). *Draaman maailmat oppimisalueina – Draamakasvatuksen vakava leikillisuus*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Osoitteesta: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/24952/9789513940065.pdf>
- Lastentarhaopettajaliitto (nyk. Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL). *Varhaiskasvatuksen opettajan laaja-alainen osaaminen- juliste*. Osoitteesta: https://www.vol.fi/uploads/2019/02/107fcb9b-juliste_fin.pdf
- Lilja, N., Laakkonen, R., Sariola, L. & Tapaninen, T. (2020). *Kokemuksen keholliset esitykset : Sosiaalisen sirkuksen vuorovaikutus kielen käyttöä ja oppimista tukemassa*. Kulttuurikeskus PiiPoo. Tampere: Tampereen yliopisto. Osoitteesta: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/120739/kokemuksen_keholliset_esitykset_sosiaalisen_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Monilukutaitoa opitaan ilolla (MOI)- kehittämisohjelma. (2017). *Mitä on monilukutaito?* Helsingin yliopisto. Luettu 12.3.2021. Osoitteesta: <http://www.monilukutaito.com/blog/14/mita-on-monilukutaito>

Monilukutaitoa opitaan ilolla (MOI)- kehittämisohjelma. (2017). *Monilukutaitoa edistävä pedagogiikka.* Helsingin yliopisto. Viitattu 12.3.2021. Osoitteesta: <http://www.monilukutaito.com/blog/19/monilukutaitoa-edistava-pedagogiikka>

Moyles, Janet, R. (2015). *The Excellence of Play.* London: Open University Press. Osoitteesta: <http://web.a.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMTA5OTM0OV9fQU41?sid=36e9a4bb-efca-4cfd-bb22-55a5751f4c2c@sdv-sessmgr03&vid=0&format=EB&rid=1>

Mustalahti, T. (2006). *Taide terveyden edistämisen keinona elämäntilanteen siirtymässä. Kirjallisuuskatsaus ja käsiteanalyysi.* Jyväskylän yliopisto. Osoitteesta: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/12227/1/URN_NBN_fi_jyu-2006199.pdf

Määttä, K. (2014). *Kandidaatintutkielma – Mikä se on ja miten se voidaan tehdä.* Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino. Osoitteesta: <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=ea68052b-9665-4f79-a3ad-a23d19e35af7>

Nieminen, M. (2019). *Tiede, arvot ja objektiivisuus – Haastaako induktiivisen riskin argumentti tieteen arvovapauden?* Tampere: Tampereen yliopisto. Osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/118435/Nieminen.Marika.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Opetushallitus. (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.* Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

- Opetushallitus. (2019). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Helsinki: PunaMusta Oy. Osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen M-L., Gammerlgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. (2020). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa [Tiivistelmä]*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Helsinki: PunaMusta Oy. Osoitteesta: https://karvi.fi/app/uploads/2020/06/KARVI_T0720.pdf
- Ruokonen, I. (2020). *Varhaiskasvatuksen taidekasvatus – Leikkiä, lumousta, oppimista ja hyvää elämää*. Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto. Helsinki: PunaMusta. Osoitteesta: https://www.vol.fi/uploads/2020/02/de8a96fe-varhaiskasvatuksen-taidekasvatus_suomi_1ow.pdf
- Ruokonen, I. (2017). *Lapsen musiikillinen maailma*. Teoksessa: Hujala, E., Turja, L. & Alijoki, A. (toim.). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus. E-kirja.
- Rusanen, S. (toim.) - Halme, K. - Karimäki, R. (2016). *Taiteen taikaa varhaiskasvatukseen. TAIKAVA- kehittämishankkeen raportti 2014-2016*. Helsinki: Grano Oy. Osoitteesta: https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/128529_Taiteen_taikaa_WEB.pdf
- Räsänen, M. (2011). *Taiteen kognition ja kulttuurin kentällä*. Teoksessa: *Taiteen jälki – Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä* (2011). Helsinki: EditaPrima Oy. Haettu osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45263/TeaK_40.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2009). *Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV – kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampereen yliopisto.

Seirala, V. (2012). *Eläköön, taidekasvatus!*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Osoitteesta:
file:///home/chronos/u-c44ac98cc191f29c43f7eca450b45881e294c1eb/MyFiles/Downloads/elakoontaidekasvatus_ebook.pdf

Suomen Unicef. (1989). *YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista*. Osoitteesta:
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Tampereen kaupunki. (2019). *Taide kasvaa minussa – Varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatusopas*. Versio 1.3. Tampere. Osoitteesta:
https://www.tampere.fi/tiedostot/v/FvDrULN47/vakakuka_opas_web_.pdf

Välimäki, A.L. (toim.), Ruokonen, I., Rusanen, S. (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa - Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Yliopistopaino Oy. Osoitteesta:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80314/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf?sequence=1>

Walamies, M. (2007). *Eettinen kasvu ja dialogisuus draaman näyttämöllä: Valokiilassa päiväkodin draamaprosessi*. Åbo Akademi University Press. Osoitteesta:
<https://www-doria-fi.pc124152.oulu.fi:9443/bitstream/handle/10024/6073/WalamiesMolla.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Opintopolku. e-Perusteet. *Varhaiskasvatussuunnitelma - Savonlinna, Enonkoski. Varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet*. Viitattu 12.3.2021. Osoitteesta:
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/ops/8949758/esiopetus/tekstikappale/9684760>